

Nr 42.

Ankom till riksdagens kansli den 20 april 1936 kl. 12 m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om rätt till familjepension för vissa folkskollärare, som avgingo med tjänstepension under år 1919.

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisad motion nr 95 hemställer herr *Hallén*, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att det måtte utfärdas bestämmelser, som tillförsäkra de folkskollärare, vilka år 1919 eller 1 januari 1920 avgått från ordinarie tjänst i folkskolan med tjänstepension och varit delägare i änke- och pupillkassan samt ingått äktenskap efter fyllda 65 år, rätt till familjepension på grund av reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa av den 15 oktober 1875».

Till stöd för detta yrkande anföres i motionen följande:

»I nu gällande Kungl. Maj:ts reglemente för statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. av den 31 december 1919 (nr 878) är om familjepension i § 32 stadgat: 'Äktenskap grundlägger icke pensionsrätt, om det ingås efter det mannen fyllt 65 år.'

Förklarligt torde vara att lärare, som avgingo med tjänstepension 1919, svårligen kunde tro, att detta stadgande gällde dem, enär de hade fullgjort sina tjänsteår för rätt till tjänste- och familjepension redan före år 1918, ja, en av de omskrivna lärarna hade med år 1919 i ända till 42 år (1878—1919) tjänstgjort som ordinarie i folkskola och hela denna tid på grund av föreskrivna årliga inbetalningar till änke- och pupillkassan varit delägare i denna och haft rätt till familjepension enligt Kungl. Maj:ts reglemente den 15 oktober 1875 för folkskollärarnas änke- och pupillkassa, där för rätt till familjepension ej något åldersstreck för äktenskapets ingående är satt.

Då reglementet av 1919 ej tycktes giva klarhet om vilket reglemente, som skulle tillämpas på ovan skrivna lärare, förfrågade de sig hos styrelsen för statens pensionsanstalt åren 1926 och 1933 och erhöll sistnämnda år det besked, att på grund av bestämmelsen i kungörelsen av den 16 september 1918 (nr 760) angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor m. m. § 5 skall ordinarie lärare vid folkskola vara skyldig underkasta sig de förändrade bestämmelser, som kunna varda stadgade beträffande folkskollärarnas pensionering och deras änke- och pupillkassa, vadan lärare, som år 1919 tjänstgjort som ordinarie, skola erhålla familjepension på grund av reglementet av samma år.

Man må ej förundra sig över att folkskollärarna, som förut i ända till flera årtionden arbetat med mycket små löner, år 1918 i glädjen över de ställda utsikterna till högre löner och pensioner gingo in på att underkasta sig de

företnämnda ändrade bestämmelserna utan att tänka på att de genom döden skulle förlora sina hustrur eller genom ett äktenskapsåldersstreck skulle bli berövade sin rätt till familjepension. Om de förändrade bestämmelserna fick man läsa 1920 i reglementet, som utkommit nästföregående års sista dag.

Enligt berörda stadgande i kungörelsen av 1918 och reglementet av 1919 31 december skulle således de lärare, som sistnämnda år avgingo från ordinarie tjänst, ej erhålla rätt till familjepension, enär de efter att haft sorgen att få föra sin förra hustru till graven för att erhålla god och billig hjälp till skötandet av familjen — i en familj var en 24-årig son vanför — måste ingå nytt äktenskap. Men härigenom, synes det mig, vederfares ej dessa lärare rättvisa, då de redan före år 1918 hade i ända till 40 år innehaft och väl förtjänt omskrivna rätt.

Att de ej skulle få denna rätt ter sig ännu orimligare, då man hör, att nämnda folkskollärare även efter erhållet pensionsbrev få till änke- och pupillkassan (familjepensionen) enligt påskrift å pensionsbrevet: 'Jämlikt kungl. reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa den 15 oktober 1875 skall av N. N. såsom delägare i nämnda kassa — — — erläggas en årlig avgift av 75 kronor.' Lärarna få således varje år betala avgift till änke- och pupillkassan enligt reglementet för samma kassa av 15 oktober 1875. De borde väl då också erhålla rätt till familjepension på grund av samma reglemente.

Sälunda har nu en med år 1919 med pension från 1 januari 1920 avgående lärare till nyss berörda kassa i 58 år inbetalt årliga avgifter med tillsammans ett kapital av omkring 2,500 kronor, vilket med beräknad 5 procent årlig ränta växt till bortemot 10,000 kronor, och får allt framgent betala 75 kronor varje år utan att hava utsikt till att hans hustru erhåller änkepension i händelse hon efterlever mannen.

Omskrivna lärare hava i flera decennier med små löner, utom sista tjänsteåret, plikttroget arbetat i folkskolan under betydligt svårare förhållanden än nu och med längre arbetstid än nu är fallet.

Det bör förvisso vara en gärd av rättvisa och tacksamhet att från dessa nu till hög ålder komna lärare borttaga deras ständigt gnagande oro för att deras möjligen dem efterlevande hustrur ej skola erhålla en någorlunda tryggad ålderdom genom att till dem återbörda deras åtminstone i det allra närmaste hela deras ordinarie tjänstetid enligt gamla reglementet dem tillförsäkrade och ägda rätt till familjepension, en rätt, som de därför trots aldrig kunde fråntagas dem.

Och torde det kunna ske genom att till övergångsstadgandena rörande folkskollärarnas familjepensionering i reglementet av år 1919 31 december (sid. 2556—57) fogas ett tillägg: Efterlevande efter folkskollärare, som avgått år 1919 eller 1 januari 1920 med tjänstepension och varit delägare i änke- och pupillkassa samt ingått äktenskap efter fyllda 65 år, erhålla pension på grund av reglementet av den 15 oktober 1875.»

I reglementet den 15 oktober 1875 för folkskollärarnas änke- och pupillkassa förekommer icke annan inskränkning i pensionsrätten på grund av tidpunkten för äktenskaps ingående än ett stadgande, att, om delägare i kassan ingått äktenskap på sotsängen, änkan ej är berättigad till pension.

Genom beslut av 1919 års lagtima riksdag inrättades från och med ingången av år 1920 en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. (sedermera benämnd statens pensionsanstalt), i vilken anstalt folkskollärarnas änke- och pupillkassa uppgick. I samband härmed genom-

Utskottet.

fördes vissa förändringar i familjepensioneringen för folkskollärare. Sålunda tillkom efter förebild av elementarlärarnas och civilstatens änkekassor en bestämmelse, att äktenskap, som ingås efter det mannen fyllt 65 år, icke grundlägger pensionsrätt. Denna bestämmelse är intagen under § 32 i det för anstalten den 31 december 1919 utfärdade reglementet.

Anstaltens reglemente trädde i kraft den 1 januari 1920, och bestämmelsen i reglementets § 32 har giltighet å de folkskollärare, som då voro i tjänst. Bestämmelsen är emellertid tillämplig jämväl å vissa folkskollärare, vilka före den 1 januari 1920 avgått ur tjänst, nämligen å de lärare, som ingått på 1918 års, den 1 januari 1919 ikraftträdande löneroglering och vilka avgått under år 1919. I kungörelsen den 16 september 1918 (nr 760) angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor m. m. föreskrives nämligen såsom villkor för lönerogleringen, att ordinarie folkskollärare är skyldig att underkasta sig de förändrade bestämmelser, som kunna varda stadgade beträffande folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Endast för folkskollärare, som förklarar sig icke vilja ingå på lönerogleringen, skulle de äldre bestämmelserna i fråga om familjepension fortfarande gälla. I anledning härav och då enligt vad utskottet inhämtat icke någon folkskollärare lämnat sådan förklaring, skola frågor om familjepension för samtliga under år 1919 med pension avgångna folkskollärare prövas enligt reglementet för statens pensionsanstalt. — För de folkskollärare däremot, som avgått före ingången av år 1919 och sålunda ej kunnat ingå på 1918 års löneroglering, gälla de i reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa stadgade villkoren för familjepension.

Motionärens förslag innebär, att ordinarie folkskollärare, som avgått ur tjänst med pension under år 1919, skulle erhålla rätt till familjepension enligt reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa i stället för enligt reglementet för statens pensionsanstalt. Genom ett dylikt medgivande skulle pension kunna beredas sådan folkskollärares efterlevande i äktenskap, som han ingått efter fyllda 65 år.

I motionen har anförts, att de under år 1919 avgångna lärarna svårligen kunnat tro, att den inskränkning i pensionsrätten, som infördes enligt ovanberörda § 32 i anstaltens den 31 december 1919 utfärdade reglemente, hade tillämpning å dem. Det sålunda påpekade förhållandet synes utskottet vara värt beaktande vid bedömandet av pensionsrätten till efterlevande efter sådan under år 1919 avgången folkskollärare, som efter uppnådd ålder av 65 år ingått äktenskap före den 1 januari 1920 eller den dag, då anstaltens reglemente trädde i kraft. Utskottet finner billigheten tala för att i de fall, där nu angivna förutsättningar föreligga och skäl eljest kunna åberopas för beordande av understödsförmån, pension beviljas utan hinder av nyssnämnda bestämmelse i anstaltens reglemente. Med hänsyn till att det här säkerligen rör sig om endast ett fåtal fall, torde det emellertid ej vara erforderligt att utfärda särskilda bestämmelser i ämnet, utan torde eventuella framställningar om pension i varje särskilt fall böra underställas riksdagens prövning. I vidare mån än nu sagts finner utskottet icke skäl före-

ligga för undantag från tillämpningen av stadgandet i § 32 reglementet för statens pensionsanstalt. Enligt utskottets mening synes det sålunda icke böra ifrågakomma, att riksdagen skulle, såsom motionen åsyftar, medgiva pensionsrätt för efterlevande i äktenskap, som under år 1919 avgången folkskollärare vid uppnådd ålder av 65 år ingått efter ikraftträdandet av anstaltens reglemente. Ett bifall till motionen skulle innebära, att ifrågasvarande folkskollärare, vilka ägt tillgodoräkna sig de ökade förmånerna av 1918 års lönereglering och därmed följande högre tjänstepension, skulle befrias från ovanberörda villkor för åtnjutande av löneregleringen. Med hänsyn till de konsekvenser en sådan åtgärd kan befaras medföra finner utskottet sig icke kunna tillstyrka densamma.

Under åberopande av det anförda får utskottet avstyrka bifall till motionen och hemställer alltså,

att förevarande motion II:95 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 april 1936.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar Åkerberg, Lindley, Bjurström, Ström i Lidköping, Ehrnberg, Swartling och Bodin;

från andra kammaren: herrar Leffler, Paulsen, K. A. Westman, Andersson i Falkenberg*, Carleson*, Severin, Elmroth och Andersson i Lindome.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.